

№ 1(29)
2024

**НАУКА
і ТЕХНІКА**
серії: право, економіка, педагогіка,
техніка, фізико-математичні науки
СЬОГОДНІ

УДК 340.11:17

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-1\(29\)-125-134](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-1(29)-125-134)

Матвійчук Марія Анатоліївна доктор філософії у галузі права, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін імені Василя Попелюшка, адвокат, Національний університет «Острозька академія», вул. Семінарська, 2, м. Острог, 35800, <https://orcid.org/0000-0002-2867-2832>

Максимчук Оксана Олексіївна викладач кафедри теорії та історії держави і права, Національний університет «Острозька академія», адвокат, вул. Семінарська 2, м. Острог, 35800, <https://orcid.org/0009-0001-6269-2183>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МЕДІАТОРА

Анотація. Стаття присвячена дослідженню окремих питань професійної етики медіатора – однієї із ключових гарантій забезпечення ефективності та справедливості процесу медіації.

Проаналізовано такі базові принципи етичної поведінки медіатора як нейтральність, незалежність та неупередженість, необхідність підготовки та проведення медіації відповідно до законодавства, правил медіації та кодексу професійної етики, збереження конфіденційної інформації, забезпечення права на самовизначення та рівності сторін у медіації, добровільна участь сторін у процесі медіації, необхідність постійного підвищення професійного рівня медіатором, тактовність, надійність, чесність, об'єктивність в позасудовому врегулюванні спору. Ключовими аспектами етичної діяльності визначено етику свободи, автентичності, рівності. З'ясовано важливість зазначених принципів для створення атмосфери довіри та відкритості сторін і як, наслідок – для ефективного врегулювання конфліктів (спорів).

Окреслено норми Кодексу професійної етики медіатора Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України, Кодексу професійної етики медіатора, який затверджений НАМУ, Політики з питань професійної етики медіатора, що представлені для громадського обговорення, та наголошено на необхідності удосконалення нормативного закріплення правил професійної етики медіатора.

Зроблено висновок про те, що на сьогодні медіація є не лише ефективним засобом позасудового вирішення спорів, але й важливим елементом розвитку правової культури, що вимагає постійного аналізу та удосконалення як законодавчих рамок, так і професійних стандартів медіаторів.

Ключові слова: медіатор, медіація, конфлікт, сторони конфлікту, конфіденційність інформації, нейтралітет медіатора, надійність медіатора, незалежність медіатора, неупередженість медіатора.

Matviichuk Mariia Anatoliivna PhD in law, Associate Professor of the Department of Criminal Law by Vasyl Popeliushko, advocate, National University of Ostroh Academy, Seminarska St., 2, Ostroh, 35800, <https://orcid.org/0000-0002-2867-2832>

Maksymchuk Oksana Oleksiivna teacher of the Department of Theory and History of the State and Law, lawyer, National University of Ostroh Academy, 35800, 2 Ostroh, St. Seminarska 2, <https://orcid.org/0009-0001-6269-2183>

SOME ISSUES OF PROFESSIONAL ETHICS OF MEDIATORS

Abstract. The article is devoted to the study of certain issues of professional ethics of a mediator – one of the key guarantees of ensuring the effectiveness and fairness of the mediation process.

The author analyzes such basic principles of ethical behavior of a mediator as neutrality, independence and impartiality, the need to prepare and conduct mediation in accordance with the law, mediation rules and the code of professional ethics, preservation of confidential information, ensuring the right to self-determination and equality of the parties in mediation, voluntary participation of the parties in the mediation process, the need to constantly improve the professional level of a mediator, tact, reliability, honesty, objectivity in out-of-court dispute resolution. The key aspects of ethical activity are the ethics of freedom, authenticity, and equality. The importance of these principles for creating an atmosphere of trust and openness between the parties and, as a result, for the effective resolution of conflicts (disputes) is clarified.

The author outlines the provisions of the Code of Professional Ethics for Mediators of the International Commercial Arbitration Court at the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry, the Code of Professional Ethics for Mediators approved by the NAMU, and the Policy on Mediator's Professional Ethics, which are presented for public discussion, and the author emphasizes the need to improve the regulatory framework for the rules of mediator's professional ethics.

The author concludes that today mediation is not only an effective means of out-of-court dispute resolution, but also an important element of legal culture development which requires constant analysis and improvement of both the legislative framework and professional standards of mediators.

Keywords: mediator, mediation, conflict, parties to the conflict, confidentiality of information, mediator's neutrality, mediator's reliability, mediator's independence, mediator's impartiality.

Постановка проблеми. Конфлікти та спори – звичні явища сьогодення. Оскільки вони часто несуть значні емоційні, статусні, економічні та часові

наслідки, учасники конфліктів постійно шукають нові та ефективні методи їх вирішення.

Медіація – це ключовий інструмент для мирного вирішення конфліктів, оскільки її використання створює додаткові можливості для досягнення згоди між сторонами. Включення медіації до правової системи України відображає адаптивний підхід юридичної практики до вимог сучасного світу. Цей процес вимагає переосмислення ролей усіх учасників юридичної професії та зміни традиційних підходів до вирішення конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної етики медіатора на сьогодні постійно перебуває у полі зору як науковців у різних галузях права, психології та конфліктології так і медіаторів-практиків. Так, дослідженню проблем етичної поведінки медіатора приділено значну увагу такими вітчизняними вченими і практикаками як: Бут І., Гаврилук Р. О., Голубєва Н., Кравець Н. В., Кузів М. З., Маркович Х. М., Мироненко М. О., Сулейманова С., Токарева К., Полуніна О. Г., Часова Т. О., Шеремета Н. І., Шминдрук О. Ф. та ін. Не зважаючи на досить значну кількість публікацій, а також з урахуванням відносно нових положень Закону України «Про медіацію» багато питань, що стосуються ефективної організації процесу медіації, правового статусу його учасників, у тому числі і тих, що торкаються професійної етики медіатора залишаються дискусійними.

Вказаним обумовлена **мета даної статті** – дослідити основні принципи професійної етики медіатора та їх роль у процесі ефективного вирішення конфліктів (спорів).

Виклад основного матеріалу. Медіація, є порівняно новим, але швидко набираючим популярності феноменом в Україні, особливо в сфері правових відносин. Вона може використовуватися у різноманітних областях, включаючи сімейні, комерційні, цивільні, трудові та інші типи спорів [3].

Медіацію здійснює медіатор. Його основна мета – допомогти сторонам знайти спільну мову та досягти згоди. Медіатор не пропонує рішень або варіантів вирішення спору, не оцінює дії учасників конфлікту та не надає їм консультацій. Однак, виконуючи свою роль, медіатор сприяє досягненню консенсусу між сторонами [9]. Щоб виконувати свою роботу ефективно, медіатору потрібно дотримуватися певних принципів та стандартів.

М. Кузів [2] зазначає, що медіаторська компетентність охоплює широкий спектр професійних здібностей, включаючи знання, вміння, навички та особистий досвід, які є необхідними для об'єктивного оцінювання ситуацій та прийняття виважених рішень в контексті вирішення конфліктів. Важливою частиною підготовки медіаторів є розвиток не тільки специфічних знань і практичних навичок у галузях, таких як конфліктологія, право, психологія та юриспруденція, але й формування особистісних характеристик та здатності дотримуватися засад професійної етики [2; 7]. У цьому контексті, з точки зору

забезпечення належного рівня компетентності, не аби яку роль відіграє постійне підвищення професійного рівня медіатора, яке є, до речі, його професійним обов'язком виходячи зі змісту ст. 12 Закону України «Про медіацію».

Метою етичних кодексів є встановлення основоположних принципів та норм поведінки для окремих професій, що демонструє процес становлення цих професій у суспільстві.

На значущості визначення ясних етичних принципів у роботі медіаторів наголошує М. Мироненко [4], переконуючи, що даний аспект є ключовим для забезпечення довіри учасників медіаційного процесу та гарантування непристрасності посередника. Встановлення цих норм сприяє розв'язанню конфліктів з вищим рівнем об'єктивності та справедливості. Важливим кроком є також приділення уваги розробці єдиної державної етичної кодифікації для медіаторів відповідно до національної правової системи. Це сприятиме уніфікації стандартів та підвищенню професійного рівня цієї категорії спеціалістів.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про медіацію», медіатором є «спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію» [5]. Тобто, у самому визначенні вже закладено ключові аспекти професійної етики, якими має керуватися медіатор.

Закон встановлює всебічні рамки для регулювання професійної діяльності медіаторів, з особливим акцентом на етичні аспекти. Одним з них є обов'язок медіатора здійснювати підготовку та проведення медіації відповідно до законодавства, правил медіації та кодексу професійної етики.

Конфіденційність інформації, отриманої під час медіації, виступає як ключовий чинник у забезпеченні довіри між сторонами конфлікту. Медіатор зобов'язаний не розголошувати інформацію, яка стала відома йому під час підготовки та проведення медіації, зокрема про пропозицію та готовність сторін конфлікту (спору) до участі у медіації, факти та обставини, висловлені судження та пропозиції сторін медіації щодо врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації. Вказане демонструє безумовні гарантії захисту конфіденційності учасників процесу.

Акцентують увагу на конфіденційності як фундаменту процесу медіації і Н. Голубєва, С. Сулейманова, І. Бут та О. Полуніна [1]. Вони зазначають, що все, що обговорюється під час медіації, включно з усіма комунікаціями між сторонами та медіатором, є конфіденційним. Це означає, що жодні висловлювання або документи, створені під час медіації, не можуть бути використані як докази у судовому провадженні. Медіатора також не можна викликати в суд як свідка щодо інформації, отриманої ним під час медіації. Однак, медіатор може надати суду інформацію з медіації, якщо всі сторони дають на це письмову згоду.

Закон [5] також вимагає, щоб медіатори були нейтральними, незалежними та неупередженими у своєму підході до сторін конфлікту: вони не повинні мати особистих інтересів або зв'язків, які можуть вплинути на їхню об'єктивність чи незалежність.

З метою забезпечення вимоги нейтральності ч. 2 ст. 7 Закону України «Про медіацію» медіатору заборонено: 1) суміщати функцію медіатора з функцією іншого учасника медіації в одному конфлікті (спорі); 2) надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо прийняття рішення по суті конфлікту (спору); 3) приймати рішення по суті конфлікту (спору) між сторонами медіації; 4) бути представником або захисником будь-якої із сторін у досудовому розслідуванні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні у конфлікті (спорі), в якому він є чи був медіатором [5].

Водночас, медіатор зобов'язаний повідомляти сторони медіації до початку та під час проведення медіації про особисті обставини, відносини медіатора з однією із сторін медіації в будь-якій сфері, за винятком медіації, про конфлікт інтересів, які можуть викликати обґрунтований сумнів у його нейтральності, незалежності та неупередженості. У такому разі Закон дозволяє медіатору проводити медіацію за умови письмової згоди всіх сторін медіації та відповідно до свого внутрішнього переконання щодо дотримання ним принципу нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора.

Не менш важливим для забезпечення нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора є його обов'язок припинити проведення медіації у разі виникнення колізій між його особистими інтересами та обов'язками як медіатора. Ключову роль тут відіграє можливість такої колізії повпливати на його нейтральність, незалежність та неупередженість під час проведення медіації.

У такий спосіб, нейтральність медіатора значно допомагає забезпечити сприйняття медіаційного процесу сторонами конфлікту як справедливого та збалансованого.

Нейтралітет медіатора стає ключовим фактором у формуванні довіри з боку сторін конфлікту. Якщо медіатор не сприймається як нейтральний, це може підірвати його вплив та авторитет, що, у свою чергу, може перешкоджати сторонам у пошуку задовільного рішення. Без відчуття нейтралітету медіатора, сторони можуть не відчувати себе комфортно, відкрито обговорюючи свої позиції та інтереси, що є критично важливим для знаходження взаємоприйняттого рішення [1].

Також важливо розуміти, що нейтралітет не означає повної відсутності особистих думок чи переконань у медіатора. Кожна людина має власні погляди, цінності та емоції. Однак, у ролі медіатора, важливо не дозволити цим особистим факторам впливати на процес медіації. Медіатор має утримуватися від висловлювання своїх особистих думок, прояву емоцій чи цінностей, які

можуть спотворити його нейтралітет та вплинути на процес вирішення конфлікту.

Отже, нейтралітет медіатора – це не просто зовнішня позиція чи поведінка, але й внутрішнє ставлення, яке гарантує, що медіатор не дасть власним переконанням та уподобанням вплинути на процес медіації.

Іншим важливим аспектом Закону [5] є самовизначення та рівність сторін у медіації. Сторони мають право самостійно обирати медіатора і визначати умови та зміст медіації, що відображає розуміння того, що медіація є процесом, який заснований на згоді та активній участі усіх сторін. З урахуванням наведеного, медіатору важливо забезпечити сторонам гарантовану ст. 8 Закону України «Про медіацію» можливість самостійно визначати перелік питань, які обговорюватимуться, обирати варіанти врегулювання конфлікту, зміст угоди за результатами медіації, строки та способи її виконання, а також інші питання щодо конфлікту та проведення медіації.

Рівність сторін у медіації забезпечується рівними можливостями під час проведення медіації та однаковими зобов'язаннями медіатора стосовно всіх сторін процесу. При цьому варто пам'ятати про те, що неповнолітні та особи, цивільна дієздатність яких обмежена приймають рішення у процесі медіації з урахуванням обсягу їхньої дієздатності.

В цілому, Закон України «Про медіацію» створює міцну основу для етичної практики медіації. Він визначає ключові терміни, обмежує сферу його застосування, встановлює основні принципи медіації, визначає роль та статус медіатора, а також регламентує процедуру проведення медіації та її правові наслідки.

Водночас, фахівці права Т. Часова та Н. Кравець [7] наголошують на тому, що деякі положення відповідного закону потребують доповнення, особливо стосовно принципів та положень кодексу професійної етики медіатора. Окрім цього, Закон не розрізняє публічні та приватні моделі медіації, хоча важливо, щоб як державні, так і приватні медіатори дотримувались законодавчих вимог та були зареєстровані у Єдиному реєстрі медіаторів України – зазначають науковці.

Н. Шеремета та Р. Гаврилюк виокремлюють такі ключові аспекти етичної діяльності медіаторів [8]:

- етику свободи, яка є основою для етики особистої відповідальності. Медіація базується на принципі визнання вибору кожної сторони, що бере участь у процесі. Це передбачає, що медіатор та учасники медіації повинні мати відчуття свободи, проте не всемогутності, здійснюючи переговори в рамках встановлених етичних меж і норм. Важливим є також усвідомлення учасниками медіації можливих наслідків своїх рішень, що підсилює їх відповідальність;

- етику автентичності, яка проявляється в умінні визнавати інших у їхній унікальності та різноманітності. Медіатор має бути здатний розуміти інакшість

сторін конфлікту у їхніх думках, переконаннях та поведінці. Важливо, щоб медіатор допомагав сторонам конфлікту розуміти ідентичність одне одного, їхні думки, погляди та цінності. Розуміння інакшості – це не тільки вияв поваги до інших думок та почуттів, але й можливість розширити власне бачення проблемної ситуації та шляхів її вирішення;

- етику рівності, що тісно пов'язана з поняттям справедливості. У разі виникнення конфлікту або спору, люди мають право на отримання справедливого рішення, чи то через звернення до незалежного суду, чи через мирне вирішення спору.

При цьому, науковці зазначають, що в контексті будь-якого цивільно-правового спору розуміння справедливості сторонами відбувається через їхні особисті позиції, інтереси та потреби. Тобто, в сприйнятті справедливості під час мирного врегулювання конфлікту превалює суб'єктивний погляд над об'єктивним.

До інших важливих складових професійної етики медіатора також відносять тактовність та надійність [1].

Тактовність означає, що медіатор повинен бути уважним до своїх слів та способу їх висловлення. Так, ідея тактовності вимагає від медіатора володіти комунікативними навичками, дотримуватися поваги до учасників процедури та всередині професійної групи, бути ввічливим та уникати будь-яких проявів дискримінації [6; 77]. Тактовний підхід дозволяє уникнути непорозумінь та роздратування сторін, сприяючи налагодженню позитивних відносин та довіри, що є необхідним для успішного медіаційного процесу.

Надійність медіатора також відіграє критичну роль у процесі медіації. Ефективне посередництво залежить від довіри сторін до медіатора, а також від здатності медіатора зберігати конфіденційність обговорюваної інформації. Коли сторони відчувають, що можуть довіряти медіатору та вільно ділитися інформацією, це сприяє більшій відкритості та співпраці в медіаційному процесі. Таким чином, медіатор зможе зібрати всю необхідну інформацію для досягнення найбільш справедливого рішення для обох сторін конфлікту.

Дотримання принципів медіації є ключовим для забезпечення ефективності та справедливості в процесі вирішення конфліктів. Вони включають добровільність участі, чесність, об'єктивність в позасудовому врегулюванні спору та сприяють створенню умов, що сприятливі для мирного вирішення конфлікту, забезпечуючи при цьому задоволення інтересів обох сторін [3].

Такі ж принципи закріплені і у Кодексі професійної етики медіатора Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України [10], та у Кодексі професійної етики медіатора, який затверджений рішенням Загальних зборів ГО «Національна асоціація медіаторів України» [11]. Більше того, остання у грудні 2023 року представила

для громадського обговорення політики з питань професійної етики медіатора [12], що включали в себе: Механізм опрацювання питань етики в спільноті медіаторів, Модельний порядок розгляду звернень щодо недотримання професійної етики медіатора, Модельне положення про Комісію з питань етики та Проект положення про Етичну Раду Медіаторів. Зацікавленість цим питанням професійною спільнотою обумовлена необхідністю закріплення нормативно правил професійної етики медіаторів, як це притаманно для представників інших професій: суддів, прокурорів, адвокатів тощо. Закономірним це є, і виходячи з того, що медіація на законодавчому рівні закріплена у 2021 році, однак фактично виникла ще з перших років незалежності України, і логічно, що такі правила за понад 30 років та ще й з урахування євроінтеграційних процесів маю знайти належне нормативне закріплення.

Висновки. Таким чином, професійна етика медіатора відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності медіаційного процесу. Вона охоплює ряд принципів та норм, серед яких нейтралітет, конфіденційність, тактовність, надійність, а також уважність до потреб та інтересів усіх сторін. Забезпечення цих принципів є важливим для створення атмосфери довіри та відкритості, необхідної для успішного вирішення спорів.

Закон України «Про медіацію» встановлює юридичні рамки для практики медіації, визначаючи основні принципи та статус медіатора. Однак, як зазначають експерти, існують певні аспекти закону, що потребують удосконалення, зокрема щодо кодексу професійної етики медіатора.

Медіація в Україні стає не тільки ефективним інструментом вирішення спорів, але й важливим елементом розвитку правової культури, що вимагає постійного аналізу та удосконалення як законодавчих рамок, так і професійних стандартів медіаторів.

Література:

1. Голубева Н., Сулейманова С., Бут І., Полуніна О. Г. Альтернативне вирішення цивільно-правових спорів. Одеса: Фенікс, 2023. 134 с.
2. Кузів М. З. Компетентність медіатора та її особливості. *Наукові записки НДУ ім. Гоголя*. 2019. №3. С.38-42.
3. Маркович Х. М. Медіація як альтернативний спосіб вирішення конфліктів в адвокатській практиці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2023. №61. С.46-49.
4. Мироненко М. О. Правовий статус медіатора в Україні. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали конференції. Ольборг (Данія): ГО «ВАДНД», 2023 р. С.76-80.
5. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 16.12.2023).
6. Токарева К. Теоретико-правовий аналіз етичних засад діяльності медіатора. *Вісник АПСВТ*, 2020. № 3-4. С. 70-79

7. Часова Т. О., Кравець Н. В. Медіація як виклик сучасної правової системи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №1. С.153-155.

8. Шеремета Н. І., Гаврилюк Р. О. Етичні норми в медіації крізь призму Закону України «Про медіацію». *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціально-гуманітарних та поведінкових наук в умовах воєнного стану* : матеріали конференції (м. Чернігів, 25–26 квітня 2023 р.). Чернігів : Академія ДПтС, 2023. С.305-309.

9. Шминдрук О. Щодо деяких аспектів статусу медіатора в Україні. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 4 (18). С.99-106.

10. Кодекс професійної етики медіатора Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України. URL : https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Kodeks-etyku-MKAS_dlya-sajtu.pdf.

11. Кодекс професійної етики медіатора. URL : <https://namu.com.ua/ua/info/mediators/nseyenf-yekhyny-pyeeakhsua/>.

12. Політики з питань професійної етики медіатора. Національна асоціація медіаторів України. URL : <https://namu.com.ua/ua/resources/news/tsokkhyny-i-tykhare-tuschyefkmrsl-yekhyny-pyeeakhsua/>.

References:

1. Holubieva N., Suleimanova S., But I., & Polunina O. H. (2023) Alternatyvne vyrishennia tsyvilno-pravovykh sporiv [Alternative resolution of civil law disputes]. Odesa: Feniks [in Ukrainian].

2. Kuziv M. Z. (2019) Kompetentnist mediatora ta yii osoblyvosti [Mediator's competence and its features]. *Naukovi zapysky NDU im. Hoholia - Scientific notes of the Gogol National University*, 3. (pp. 38-42). [in Ukrainian].

3. Markovych Kh. M. (2023) Mediatsiia yak alternatyvnyi sposib vyrishennia konfliktiv v advokatskii praktytsi [Mediation as an alternative way to resolve conflicts in legal practice]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu - Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*, 61. (pp. 46-49). [in Ukrainian].

4. Myronenko M. O. (2023) Pravovy status mediatora v Ukraini [Legal status of a mediator in Ukraine]. *Suchasni aspekty modernizatsii nauky: stan, problemy, tendentsii rozvytku: materialy konferentsii - Modern aspects of modernization of science: state, problems, development trend: Proceedings of the Conference* (pp. 76-80). Olboryh (Daniia): HO «VADND» [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy Pro mediatsiiu: pryiniaty 16 nov. 2021 roku № 1875-IX. [Law of Ukraine on mediation from November 16 2021, № 1875-IX] (2021 December 14). *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*, 236, Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>. [in Ukrainian].

6. Tokarieva K. (2020). Teoretyko-pravovy analiz etychnykh zasad diialnosti mediatora [Theoretical and legal analysis of the ethical principles of mediator's activity]. *Visnyk APSVT - Bulletin of the ACCIP*, 3-4. (pp. 70-79) [in Ukrainian].

7. Chasova T. O., & Kravets N. V. (2023) Mediatsiia yak vyklyk suchasnoi pravovoi systemy [Mediation as a challenge to the modern legal system]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal - Legal scientific electronic journal*, 1. (pp.153-155) [in Ukrainian].

8. Sheremeta N. I., & Havryliuk R. O. (2023) Etychni normy v mediatsii kriz pryzmu Zakonu Ukrainy «Pro mediatsiiu» [Ethical norms in mediation through the prism of the Law of Ukraine "On Mediation"]. *Aktualni pytannia teorii ta praktyky v haluzi prava, osvity, sotsialno-humanitarnykh ta povedinkovykh nauk v umovakh voiennoho stanu : materialy konferentsii - Topical issues of theory and practice in the field of law, education, social sciences, humanities and behavioral sciences under martial law: Proceedings of the Conference* (pp.305-309). Chernihiv: Akademiia DPtS. [in Ukrainian].

9. Shmyndruk O. (2023) Shchodo deiakykh aspektiv statusu mediatora v Ukraini [On some aspects of the status of a mediator in Ukraine]. Nauka i tekhnika sohodni - Science and technology today, 4 (18). (pp. 99-106) [in Ukrainian].

10. Code of Professional Ethics for Mediators of the International Commercial Arbitration Court at the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry. Retrieved from: https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Kodeks-etyky-MKAS_dlya-sajtu.pdf [in Ukrainian].

11. Code of professional ethics for mediators. Retrieved from: <https://namu.com.ua/ua/info/mediators/nseyenf-yekhyny-pyeekakhsua/>.

12. Policies on professional ethics of mediators. National Association of Mediators of Ukraine. Retrieved from: <https://namu.com.ua/ua/resources/news/tsokkhyny-i-tykhare-tuschyefkmrsl-yekhyny-pyeekakhsua/>.